

Критерії оцінки ефективності прийому подачі суперника в волейболі

Чернуха А. А., Юрченко К. Д., Стрельникова Є. Я.

Харківська державна академія фізичної культури

Анотація. В роботі розглянута проблема оцінки такого важливого ігрового елементу, як прийом подачі суперника. З'ясовано, що у сучасному волейболі настільки велика залежність гравців один від одного, що немає сумніву в тому, що без прийому подачі чи захисту в полі неможливі ефективні атаки нападників чи організуючі дії зв'язуючих.

Ключові слова: прийом подачі суперника, розташування команди, доведення м'яча.

Вступ. Сучасний волейбол потребує такої оцінки ситуації, що розвивається дуже швидко та прийняття рішень та мір реагування по ній – досить складна, але разом з тим важлива проблема. У сучасному волейболі з його різко збільшеними швидкостями вона виходить на перший план і в роботі тренерів та статистиків. Частіше суб'єктивність оцінок деяких ігрових компонентів викликає суперечки та різномовність серед фахівців. Тому край важливо термінологічно та методично описувати процес оцінювання гри.

Прийом подачі суперника – фундаментальний компонент від якого залежить результат гри. Команда може надавати протидію супернику не маючи агресивної подачі, висококласних зв'язуючих та блокуючих, але без якісного прийому подачі суперника навіть видатні гравці не зможуть одержати перемогу чи гідно поступитися [1].

Стабільний прийом подачі суперника іноді може компенсувати слабкість нападу команди. Але негаразди в прийомі подачі суперника в більшості випадків дуже швидко приводить до поразки в партії та матчі в цілому. Практично жоден елемент гри не має такого однозначного впливу на результат гри, як прийом подачі суперника [2]. Тому край важливо вміти правильно оцінювати його ефективність.

Мета дослідження. Розглянути показники оцінки ефективності змагальних дій приймаючого гравця в різних розташуваннях команди.

Для вирішення поставленої мети нами застосовувалися наступні **методи дослідження:** аналіз науково-методичної літератури, періодичних видань; педагогічні спостереження.

Результати дослідження та їх обговорення. Для оцінки ефективності змагальних дій приймаючого гравця в різних розташуваннях команди було розділено всі види прийомів на три класи: позитивний, задовільний, незадовільний.

З вуст телерепортерів вболівальники часто чують про так званий позитивний прийом подачі суперника. Цей термін глядачі можуть побачити й в одній з граф стандартного статистичного звіту про матч, що надається програмою DataVolley. Викликає інтерес те, як оцінюється цей елемент гри,

тим більш, що частіш цифри в цих графах можуть викликати не стільки інтерес, скільки непорозуміння. До позитивного прийому подачі суперника прийнято відносити всі ті види прийомів, після яких зв'язуючий гравець може грати комбінацію з участю нападника І темпу.

В загальному випадку слід розробити позитивний прийом подачі суперника на дві категорії. Перша категорія – це ідеальний прийом (або відмінний) прийом подачі суперника, такий після якого зв'язуючий гравець може грати усі «заказані» комбінації, при цьому не втрачаючи з виду блокуючих гравців суперника та здійснюючи передачу з найбільш комфортних для себе умов. Оцінка такого прийому подачі суперника дуже залежить від можливостей зв'язуючого гравця а також від розташування, в якому в цей час знаходиться команда. Відомо, що більшість зв'язуючих в чоловічому волейболі віддають передачу в стрибку. Таким чином, «доведення» м'яча після відмінного прийому подачі суперника повинно бути досить точним не тільки по проекції м'яча в момент виконання передачі, але й по траєкторії його польоту – руки зв'язуючого повинні зустрітися з м'ячем на означеній висоті над сіткою. В деяких випадках (технічні особливості гравця, наявність травм у зв'язуючого) такі прийоми, які в звичайній ситуації повинні оцінюватися як «відмінні», отримують нижчу оцінку, так як, наприклад, зв'язуючий з гострою не залікованою травмою колінних суглобів не спроможний віддати якісну передачу у стрибку, якщо м'яч приходить до нього по високій траєкторії. У жінок – зв'язуючих, багато з яких виконують передачу з опорного положення та не відрізняються високим зростом, високі траєкторії «доведення» відразу ж викликають руйнування комбінаційної гри, роблячи позитивний прийом подачі суперника негативним. Крім того, занадто високі траєкторії «доведення» м'яча (заввишки 7–8 м), навіть маючи проекцію кінцевого падіння прямо на голову зв'язуючого, також неможна віднести до «ідеального» прийому подачі суперника, так як за рахунок великої висоти різко зростає швидкість приходу м'яча в руки зв'язуючого, що викликає дискомфорт при виконанні передачі, чи того гірше, змушує зв'язуючого приділяти більше уваги м'ячу, що знижується, а не розташуванню блокуючих суперника. Також високі траєкторії «доведення» впливають на взаємодії зв'язуючого з гравцями І темпу – нападник гірше відчуває прихід м'яча, що призводить до збивання «темпу гри» [3].

Є думка, що статистику слід враховувати й розташування команди при поточному прийомі подачі суперника. Якщо зв'язуючий гравець наміряється (чи має установу тренера) завершувати атакуючі дії своєї команди сам, та при цьому знаходиться на лінії нападу, то в цьому випадку «відмінний» прийом подачі суперника повинен бути таким, щоб зв'язуючий мав можливість атаки. При цьому потрібно враховувати антропометричні особливості зв'язуючого. Вочевидь, що занадто низькі, чи «відведені» від сітки траєкторії прильоту м'яча в цьому випадку неможливо оцінювати як «ідеальні», так як різко знижується, чи відсутня агресія зв'язуючого [3].

В окремих випадках зв'язуючому гравцю доводиться грати роль приймаючого гравця. Виникає питання: чи може зв'язуючий гравець виконати

«ідеальний» прийом подачі суперника? Частіше за все, у випадку, коли зв'язуючий здійснив перше торкання м'яча, обов'язки віддати передачу для нападу полягає на гравця І темпу, що миттєво повинно виключати здійснення зв'язуючим прийом м'яча подачі суперника з класу «позитивний», так як атака першим темпом автоматично виключена з ходу гри.

Досліджуючи статистику ми побачили, що існують зв'язуючі гравці, які приймають подачу суперника не тільки «позитивно», а й «відмінно». Це може значити, чи помилка статиста, чи зв'язуючий прийняв подачу суперника так, що стала можливою атака І темпом відразу з цього прийому.

Друга категорія позитивного прийому подачі суперника – прийом на «добре». Таке доведення м'яча все ще визнає, що зв'язуючий може грати з нападником І темпу, але вже не стільки комфортних умовах: м'яч відведений від сітки (чи відведений від зв'язуючого вздовж сітки), має не ідеальну траєкторію, більше уваги приділятиметься пересуванню в зону передачі та обробці м'яча, а не діям блокуючих суперника. При прийомі подачі суперника на таку оцінку необхідно відзначити суттєву різницю чоловічого та жіночого волейболу. Відведений на 2–3 метри від сітки м'яч не є серйозною перепорою для висококласного зв'язуючого чоловічої команди, він може дати передачу своєму І темпу, що зветься «навздогін». Існують такі унікальні гравці І темпу, для яких м'яч, що летить із-за спини чи з-під руки, зовсім не є некомфортним, а блокуючий суперника повинен залишатися при цьому на блоці навпроти свого візаві. Крім того у сучасному волейболі є гравці І темпу з надвисоким «зйомом» м'яча, які можуть атакувати м'ячі, що відправлені «навздогін», практично з тим же комфортом, що й передачі після «ідеального» прийому подачі суперника. Таким чином, можна стверджувати, що у чоловічому волейболі навіть відведені м'ячі слід оцінювати, як позитивні.

Інакше складається ситуація у жіночому волейболі. Центральні (гравчині І темпу) в жіночих командах частіше за все не мають можливості збивати м'яч на значній висоті над сіткою, тому передача з третього метру буде з самого початку приречена на невдачу. Частіше за все при прийомі подачі суперника, що відведений від сітки більш ніж на 2 метри, зв'язуючі жіночих команд лишаються можливості грати «заказану» комбінацію і вимушені спрощувати гру. Крім того, на відміну від чоловічого волейболу, в жіночому досить часто гравчині І темпу здійснюють атаку після забігання за голову зв'язуючому. А деякі гравчині атакують виключно таким засобом, змінюючи лише місце зустрічі з м'ячем від пів метру за головою зв'язуючого, до антени в зоні 2. При таких особливостях нападу позитивним може вважатися тільки той прийом подачі суперника, при якому, виходячи під м'яч, зв'язуючий не перекриває траєкторію пересування свого гравця І темпу.

Як і у випадку «ідеального» прийому подачі суперника при «доброму» прийомі потрібно враховувати, що в окремих розташуваннях, наприклад, таких, коли нападник І темпу виходить з зони 2 та повинен атакувати «зліт» відразу за головою зв'язуючого, доведення м'яча повинне бути таким, щоб зв'язуючий міг зіграти заказану комбінацію. Вочевидь, що відведений навіть на 2 м від сітки

м'яч в такому випадку приведе до того, що зв'язуючий із-за великого ризику передачі за спину «навздогін» під дальню руку буде змушений відмовитися від гри зі своїм гравцем І темпу. І оцінка прийому подачі суперника, що в звичайних умовах була позитивною, відразу ж понижується на категорію [2].

Не можна забувати про те, що прийоми подачі суперника відведені навіть на рівні відстані від зв'язуючого вздовж сітки вперед чи назад, не завжди рівноцінні. Виконуючи передачу, рухаючись вперед до м'яча завжди легше, ніж пересуватися назад проти ходом, тому статисти необхідно правильно оцінювати можливість комбінаційної гри зв'язуючого при доведенні за його спину в зону 2 та понизити, якщо це необхідно, оцінку прийому подачі суперника до оцінки «задовільно».

Ще одним важливим моментом при оцінці прийому подачі суперника, як позитивного є урахування місця розташування гравця, що його здійснив, тобто приймаючого. В деяких випадках, при прийомі подачі суперника близьких до сітки, приймаючий гравець опиняється в безпосередній близькості до зв'язуючого чи гравця І темпу, що може заважати їм зіграти комбінацію. В таких випадках навіть «ідеальне» доведення слід знижувати в категорії до «задовільного». Такіж ситуації іноді виникають, якщо прийом подачі суперника зроблений позитивно, але при цьому гравець виконав падіння чи знаходиться дуже близько до сітки чи зв'язуючого, що виключає можливість темпової атаки по ходу гри.

Деякі тренери команд вносять свої корективи в оцінку позитивності прийому подачі суперника. Це проявляється в випадках, коли в зоні подачі суперника опиняється унікальний подаючий гравець, що володіє супер агресивною подачею. В такій ситуації перед приймаючим іноді ставиться задача не стільки довести прийнятий м'яч до зв'язуючого, скільки хоча б підбити м'яч над 3-м – 5-м метрами майданчика, по суті пропонується оцінювати відведене, але не програне доведення, як позитивне. В жіночих командах така особливість теж присутня, але не стільки із-за швидкості польоту м'яча при подачі суперника, скільки із-за її траєкторії, що «облизує» сітку.

«Задовільний» прийом подачі суперника – наступний клас оцінки доведення м'яча. Він також розбивається на дві категорії. Перша з них – прийом подачі суперника низької якості. Ознака такого доведення є повна відсутність можливості гри з нападником І темпу, а також ліквідація загрози «пайпу». Якщо розглядати такий прийом подачі суперника виключно з геометричної точки зору, то доведення в 3-й – 6-й метри майданчика чи з розкиданням більш 3-х метрів вздовж сітки відносно позиції зв'язуючого згідно розташуванню. При низькоякісному доведенні передачу все ще може здійснити зв'язуючий гравець, то збереження загрози здійснення прострільних передач на край сітки в 4 зону. Загроза швидкої передачі, як завжди буде провокувати блокуючих суперника розтягуватися вздовж сітки та не дасть їм можливості згрупуватися в одній зоні.

Більш низька категорія задовільного прийому подачі суперника – «гранично допустимий» прийом. Такий прийом подачі суперника передбачає

доведення в глибину майданчика (далі ніж за 6 метрів від сітки), чи на значну відстань вздовж сітки (4–5 та більше метрів від позиції зв'язуючого згідно розташуванню). Траєкторія польоту м'яча може бути такою, що зв'язуючому прийдеться виконувати передачу безпосередньо з верхнього краю сітки, рятуючи м'яч, що перелітає на сторону суперника. Якщо зв'язуючий знаходиться на першій лінії, то «гранично допустимі» доведення в деяких випадках вимушують його завершувати атаку самому, при цьому атака частіш за все неагресивна та контрольована блокуючими суперника. Іноді зв'язуючий не поспіває пересуватися для передачі «гранично допустимого» доведення та в такому випадку його функції вимушений виконувати інший гравець. Також ознакою цього прийому подачі суперника є необхідність виконання другої передачі зв'язуючим двома руками знизу.

Легко зрозуміти, що при таких обставинах загроза виникнення темпових атак зведена до мінімуму, та слідом буде виконана передача високої траєкторії в зони 2 та 4, а можливо лише в одну з них.

«Незадовільний» прийом подачі суперника – останній клас оцінки. Підрозділяється на «поганий» прийом подачі суперника, після якого команда що приймає не має можливості організувати нападаючі дії та м'яч переходить на сторону суперника відразу ж, чи шляхом неагресивних дій приймаючої команди. «Поганий» прийом подачі суперника в свою чергу можна поділити на 2 типи: «поганий з прогашем очка» та «поганий з дограванням суперника». Принципова різниця їх в тому, що іноді доведення здійснюється безпосередньо під атаку нападника суперника, та він має можливість завершити розіграш відразу ударом по «переходячому» мячу. Якщо в силу обставин атака по «переходячому» м'ячу не завершила розіграш, то цей прийом подачі суперника оцінюється як «поганий з дограванням суперника».

Не викликає сумнівів, що найгірша категорія оцінки прийому подачі суперника – «помилка». Така оцінка виставляється після програного прийомом гравцем м'яча, чи помилки в розташуванні приймаючої команди, при тому, що помилка в прийомі подачі суперника виставляється тому гравцю, який допустив порушення незалежно від його амплуа.

Потрібно відмітити, що надана методика не претендує на абсолютну повноту чи багатогранність описання такого складного елементу як прийом подачі суперника. Суб'єктивність в оцінюванні прийому подачі суперника буде незалежно від того, наскільки точно статисти будуть дотримуватися методики, навіть єдиної для всіх. Справа в тому, що особливості тренерських установ, фізичних та технічних можливостей зв'язуючих гравців, тонкощів комбінаційних взаємодій, можуть бути невідомі статисти суперника чи сторонньому спеціалісту, який веде оцінку прийому подачі суперника в матчі. На цій підставі для отримання більш чіткої картини оцінки прийому подачі суперника необхідно аналізувати дані, отримані статистиками обох команд. Проблеми оцінювання прийому подачі суперника в цілому реально значно ширше та включають в себе багато інших аспектів: оцінка індивідуального та командного прийомів, оцінка прийому в статичному та динамічному

положеннях, бальні оцінки прийому гравцями та командою по партіям та матчу в цілому, диференціація оцінок прийому подачі суперника в залежності від амплуа гравця, коефіцієнти якості-ефективності прийому подачі суперника та інші.

Висновки. Багато фахівців сучасного волейболу стверджують, що від якості та ефективності прийому подачі суперника залежить успіх команди в атаці. При рівному співвідношенні можливостей нападників різних команд кращий результат отримає та команда, яка матиме більш якісний прийом подачі суперника. Слід визначити, що для оцінки рівня фізичної підготовленості існують батареї тестів, що дають тренеріві змогу оцінювати перспективність юного волейболіста з перших кроків його занять в спорті для оцінки техніко-тактичної підготовленості існує основний засіб – аналіз ігрової діяльності.

Аналіз науково-методичної літератури дає нам змогу стверджувати, що основним елементами в системі оцінки прийому подачі суперника є ефективність виконання передач для нападаючих ударів при темповій комбінаційній організації атаки команди. Отже критерії ефективності прийому подачі суперника залежать від оцінки організації зв'язуючим командних дій у нападі в залежності від розташування команди на прийомі подачі суперника.

Література

1. Волейбол: підручник для вищих навчальних закладів фізичної культури. / [під ред. Беляєва А. В., Савина М. В.] – М. : Фізкультура, утворення й наука 2009. – 86 с.
2. Ивойлов А. В. Волейбол. / А. В. Ивойлов. – Минск : Высшая школа, 1985. – 261 с.
3. Спортивні ігри [під общ. ред. В. А. Кудряшова]. – Мінськ : Фізкультура й спорт, 1998. – С. 62–68.
4. <https://www.FVU.com.ua>

Інформація про авторів:

Чернуха Анастасія Андріївна – студентка магістратури

Харківська державна академія фізичної культури

Юрченко Карина Дмитрівна – студентка 2 курсу

Харківська державна академія фізичної культури

Стрельникова Євгенія Янівна – старший викладач кафедри спортивних і рухливих ігор

Харківська державна академія фізичної культури

E-mail: zenastrel@gmail.com

Поступила в редакцію 10.01.2017